

Az Aetas 1. számáról

A Gondolatjel és a Harmadkor után megjelent a harmadik kiadvány: a JATE történelem hallgatóinak (Igy!) lapja. Mi ez az érthetetlen és ideiglenes reneszánsz? Nem az. Bár kétségtelesen kivételes helyzet, amiről nem tudjuk, hogy meddig fog tartani. Hiányzik mögüle ugyanis az a biztos háttér, ami kitermeli ezeket a lapokat. A magas színvonalú oktatás, nagy hatású tanárok iskolái. Ha nem hiányozna, akkor ezek a lapok a normális működés jelei lennének. Így inkább egy furcsa „második gazdaság” felszíni mutatói. Pontosabban egy „második oktatás”: az egyetem által üresen hagyott nagy szabad területekre nyomul be ez az önképzés. Ez az autodiakta igyekezet ezeknek a vállalkozásoknak a létrehozója és egyben a korlátja is. El tudnak érni egy szintet, aszketizmus nélkül, de ezen szinte lehetetlen följebb kerülni. Megkezdődik tehát a lehetetlen ostroma. Ez a mondat persze inkább ironikus, mint hősies.

Ez indokolja az Aetas vezetőjében emlegetett kétkedést, s nemcsak a pénzügyi bizonytalanság és az ismert hatalmi görcsök. (Egy éve ellenforradalmárokat láttak néhányan a bölcsészkaron. Ez talán a tétlenség patológiája, de bármennyire mulatságos és kilátástalan, veszélyes lehet.) Bár az említett önálló csoportok egy aránylag felvilágosult és jóindulatú vezetéssel találkoztak, amelyik talán tudja, hogy az egyetem presztízst és mennyire növeli egy-egy ilyen kiadvány. Ebben persze egyikünk se biztos. A vezető realista, ha erről egy újságíró azt tudja írni, hogy „ifjonti hév” (stb.), nem tudom, mit olvasott. Ez azonban még nem a koncepció kifejtése. De most én sietek, a szerkesztők ebben, úgy látszik, okosabbak.

Az 1. szám írásai túllépik a vezető elvárásait. A 80 oldalnyi anyag legkitűnőbb dolgozata a *Sümei József: A középkori búcsúk kérdéséhez*. Amit láthatunk, az nem az adatok részletei, hanem a kor, illetve annak egy szintje, ami mégis áthatja az egészet, s ami egyszerre korrupt és misztikus. Pápák és ellenpápák adnak ki bullákat, bűnösök ostromozzák magukat, a pap kezei között az ostyá gyermek Jézussá változik a szemünk előtt ebben a remek esszében. Mindez az anyag fölénye, és a szerző elég okos ahhoz, hogy ezt engedje érvényesülni. Gondolom, a *szakma* is megírja erről a kiadványról a maga kritikáját, remélem érez ilyen felelősséget, a laikus recenzens ezért itt megáll. Sümei ígéri, hogy megírja a tanulmány folytatását is. Ha megjelenik, egy hűséges olvasója biztosan lesz.

P. Szabó Csabának Nemzeti örölyén. A magyar vasutasság helye a századforduló társadalmában c. írásával műfaji problémák vannak. Esszének túl színtelen, tanulmányok túlzottan kifosztott. Itt a szerkesztők sem álltak feladatuk magaslatán: a szöveg utalásait hiába kerestem a jegyzetekben: jegyzetek nincsenek. P. Szabó a vasutasságról nyilván „mindent” tud, amilyen pontosan fogalmaz ezen a körön belül, olyan elnagyoltan, ha ebből kilép. A korszerűtlenség levegőjét érzem olyan panelelemeket olvasva, mint: a faluból a városba települt parasztok tudati fejlődésen mentek át. Ez a frazeológia (mert ez nem a tudomány fogalmi rendje!) a másféle kultúra iránti érzéketlenséget mutatja, és civilizátori hajlamokat; ez persze a születését jellemzi, s nem az akaratlan használóját. Hasonló beidegződés lehet a felesleges Marx-idézet beiktatása. Marx nagyobb gondolkodó annál, hogy erre rászorulna, s már azon az időszakon is túl vagyunk, amikor a szerző szorult rá erre. De igazságtalan vagyok: az eddigi bírálat az írás egy tizedéről vonatkozik, s nem írtam a kilenc tizedről. A dolgozat legérdekesebb részéből idézek: „A nyugdíjpenztár, a sorra alakuló segélyegyletek olyan jóléti intézményrendszert alakítottak ki, amely korát évtizedekkel megelőzve példa nélkül állott a magyar társadalomban.” (47) Ez a magyarázata annak, hogy a vasutasság „irigyelt, kiváltságos réteg” (43) a századelőn. Azt pedig, hogy eközben a „kiszármányolós fokozódott” (44), kétem, vagy itt valami nagy ellentmondás lapang. Hiányolom a tanulmányból a bérviszonyok elemzését, bár lehetséges, hogy erre nincs elég adat, nem tudom.

Bárdi Nándor és Bellavics István pamfletje — amelyet sikertelenül álcáznak hideg módszertani analízisnek — megsemmisítő, bár ez személtakarítás volt. Nem arról akarok írni, hanem az antitézisről, a kikémlhető álláspontokról (57—58). Az elméleti kezdőpont egy Bibó István-interpretáció (57), az európai társadalomfejlődés kétféle modelljéről, amely mögött földereng a kelet-európai megkérdettség önostorozó és ugyanakkor heroikus gondolatköre. A kétféle Európának azonos az „időszámítása”, de míg az egyik oldalon a normális fejlődés, a másikon a torz, ott a teljes, itt a hiányos. Nem hiszem, hogy használhatatlan ez az alap, de kételemem vannak vele szemben. Túl sok minden történt Kelet-Európában másként. Szelényi Iván elválasztása végletebb: Kelet-Európa kívülre került a nyugati fejlődés mozgáskörén. ami itt kialakult, az új, önálló modell. Ennek a „másik Európának” más az időszámítása. Szelényi ellépése nem nagy, de lényegi.

A hibát azonban nem itt lelem. Bárdiék másik elméleti alappontja Max Weberre

megy vissza: az „... (agrártársadalmak) integrációja kulturális hagyományokon és szokásokon nyugodott, míg a modern (ipari) nemzetállamok integrációja strukturális funkcionális jellegű...” (58). Ezt az agrártársadalom-fogalmat használhatatlannak tartom Közép-Kelet-Európára, s kételemem vannak az integráció fogalmával szemben is. Szabó Miklós egy tanulmányában (Nemzetkarakter és reszszentiment) a prekapitalista társadalmakat integrálatlanak nevezi, s az integrációt a polgárosodáshoz köti. Ugyanígy irreleváns a legitímáció fogalmának használata a későbbiekben. A legitímáció akkor merül föl, amikor az ésszerűség fölmarul (s ez utóbbi valószínűleg nem köthető a polgárság létehez, mint a szerzők teszik), a hagyományok által szentesített hatalom nem igényel legitímációt. S persze nem általában társadalmi döntésekről kell beszélni, hanem hatalmi döntésekről, a legitímáció ehhez kapcsolódik. De nemcsak a fogalmakat érzem tisztázatlanoknak itt, hanem az alapot is. A fejtegetések közben valahol elcsúszott a logika: a bibói és a weberi alap nem illik össze. Hiszen ha Közép-Kelet-Európa olyan agrártársadalom, amelynek a szerzők írják, akkor ésszerűtlen európai régiókról beszélni (57), mert a kelet-európai fejlődés lényegileg nem európai.

A harmadik használt dichotómia mintája talán Meinecke koncepciója a nyugati államnemzeti és a kelet-európai kultúrnmemzeti fejlődéstípusokról. Az ennek hasonlatosságára alkotott nyelvi nacionalizmus fogalmát Bibó is használta; a problematikus itt inkább a másik fél: a nyugati állami nacionalizmus. Kifejtetlen, hogy ez mit takar, tehát nem akadémikusok. A nemzeti függetlenségnek és a demokráciának a közép-európai szembekerüléséről ezt írják a szerzők: „Ez a helyzet hozta létre a nacionalizmus azon antidemokratikus válfaját, amelyben a „közösség szabadsága nem járt együtt az egyes egyén felszabadulásával” (Bibó István) (58).

A közösség szabadsága itt még egyedül sem járt, nemhogy mással együtt, s ez különben sem a nacionalizmus, hanem a demokrácia dilemmájához tartozik. Bibó félmondta a többségi zsarnokság liberális tételéhez adalék, s mivel nem egyértelműen fogalmaz, hozzáteszem: ezen a ponton Hayekkel kell egyetértenünk, amikor a többség diktatúráját éppúgy önkényuralomnak nevezi, mint az egyszemélyes diktatúrát, azaz a szabadság sine qua non-jává az egyén szabadságát teszi.

Azt gondolom, ezek inkább ideológusi tollak egyelőre, s nem történetírások. Persze ez nem baj. *Roboz István* recenziója *Zdeněk Suda Vabuzgók és lázadók. Csehszlovákia uralkodó kommunista pártjának története* című könyvét elemzi. Nem hiszem, hogy igaz van, amikor társadalomtörténetet kér számon egy párttörténeti munkán. Idézem: „... nem sokban tér el a Csehszlovákiában ma is megjelenő népszerűsítő CSKP-történetektől, amelyek meghatározott ideológiai-politikai igényeket hivatottak kielégíteni. (...) Természetesen ellentétes előjellel. (80) Ha jól értem, a szerző arra céloz, hogy az ottani munkák apologetikák, Suda művét pedig ellenapologetikának tekint. De mi ez az „ellentétes előjel”? Azt jelenti: kritika, vagy azt: propagandaanyag? Suda ideologikusnak tekinti az ottani történetírást („a múlt a párt kezében van” — 81), Roboz Suda-t tekinti annak. Sajnálom, hogy Roboz nem foglalkozik bővebben Suda elméleti kiindulásával („Suda a kommunista párt irányítása alatt élő országokat óriási szociológiai laboratóriumoknak fogja fel.” — 81).

A másik ismertetéssel visszatérünk a középkorba: *Barbara Tuchman Távoli tükör. A szerencsétlen 14. század* című könyvéről *Sebők Ferenc* írt. Erről a beteg századról írta Cs. Szabó László gyönyörű, Pestis és forradalom című esszéjét: „... lehül a templomépítő láz, beszédes jelei ma is ott vannak a kéttornyúra tervezett székesegyházak félbehagyott, csonka, második tornyán, ... iszonyú rendet vág a pestis a népekben, elrettentő festmények szaporodnak a halál diadaláról...”

Sebők ezt írja a pestis elterjedéséről: „A kortársak Isten büntetéséért fogták fel...” (86). Ezt pontosítanunk kell azzal, amit Fernand Braudel írt erről: „A pestis a haláltáncok díszeként oly állandó jelenséggé válik, hogy az az emberek életének egyik struktúrája lesz, szinte beleépül gondolkodásukba.” S ugyanígy helyezkedtek el a mindennapokban a járványok és éhínségek.

Itt azt sajnálhatja az olvasó, hogy Sebők csak megemlíti a cím feloldását: a 14. század tükör a hanyatló 20. századnak, s ezt az átható kultúrkritikai mozzanatot nem elemzi. De itt lehet, hogy célt tévesztet, s egy ismertetésben, amelynek egyik erénye éppen az, hogy betartja a műfaj szabályait, azt kérem számon, ami egy kritika feladata.

Az Aetas negyedik kiadványának készül. A címlapon látható, szájában homokórát tuszoló figurát biztosan megszeretjük. A lap négy szerkesztője: Bárdi Nándor, Bellavics István, *Greksza Attila* és *Kosztka László*. A dicséret is őket illeti.

TAKÁCS JÓZSEF

„Gazdálkodni fogunk, nem csak a pénzt költjük”

mondja dr. Szabó Dezső főigazgató

1985. november 16-tól új gazdasági főigazgató dolgozik a tudományegyetemen. Szabó Dezső 1962-ben végzett a szegedi egyetem jogi karán, majd Csongrádra került, állami gazdaságban dolgozott. Itt határozta el, hogy közzgazdasági ismereteit bővíti, s második diplomájával a zsebben úgy döntött, hogy nem járja végig a gazdasági munkakörök számlátraját, hanem megpróbálkozik vezető állásban helyt állni. Így került Szentre a Zöldsejtkutató Intézetbe főkönyvelőnek, ám két év után már a vállalatgazdasági szférában kívánt elhelyezkedni. Előbb az Ipoly Bütorgyári Ballassagyarmaton, majd a Magyaránandori Állami Gazdaság volt állomáshelye. Utóbbinál siralmas állapotok fogadták az új igazgatót és helyettesét, Szabó Dezsőt: az állami gazdaság csak azért nem volt veszteséges, mert a főhatóságok egyedi veszteségrendezésbe vonták be. Az új vezetés három év alatt közel 18 millió forintot nyereséget tudott fölmutatni a majdnem 1000 főt foglalkoztató gazdaságban.

Szabó Dezsőt agilis gazdasági vezetőnek ismerték meg munkatársai, akik nem szívesen váltak meg tőle. Tudta, hogy az egyetemen nem olyanok a kereseti viszonyok, mint egy termelő vállalatnál, ám — ahogy mondja — a nagy családi nyomásnak nem tudott ellenállni, beadta pályázatát. (Ő ugyan nem szegedi, de rokonságában túlsúlyban vannak az itteniek.) Tizenhat jelölt közül választották ki és a rövid három hónap alatt már megismerkedett annyira a körülményekkel, hogy a közel 300 millió forinttal gazdálkodó, ám 3 millió forintot hiányt cipelő egyetemi költségvetést rendteremtő programjának útjára állítsa.

— Hamar rá kellett jönnöm, — mondta Szabó Dezső — hogy a költségvetési egységnek dolgozni sem je-

lenti az állóvízben való langyos lubickolást. Dinamizmus nincs ugyan, de arra lehetőség van, hogy a gazdasági igazgatóság ne csak a pénzt költse, hanem gazdálkodjon is. Ez pedig azt jelenti, hogy fölül kell vizsgálni a gazdálkodó egységek részéről a bázisszámokat. Biztos, hogy nem jók azok a számok, amelyek a tíz évvel ezelőtti kutatási, oktatási munka költségigényét mutatták, tehát a létszám- és bérkeret felül kell vizsgálni.

— Az év első egyetemi tanácsán ön azt mondta, hogy 1986 a rendteremtés éve lesz. Mit jelent ez konkrétan?

— Először: el kell oszlatni a gazdasági igazgatósággal szembeni bizalmatlanságot. Be kell bizonyítanunk, hogy nem érdekünk különböző összegek eltüntetése és elővarázsolása, nyitott mindenki számára áttekinthető gazdálkodást akarunk folytatni. Másodszor: a gazdasági igazgatóságnál nem lehet kétnyeres kérdés: Nekem nem tud senki olyan kérdést föltenni a gazdálkodással kapcsolatban, amire azonnal — vagy részletkérdés esetén — később írásban — ne válaszolnék. A válaszadás tehát garantált.

Harmadszor: meg kell változtatni a gazdasági igazgatóság szemléletét. Nagyon sok régi és jól dolgozó ember van itt, akik nagy gyakorlattal rendelkeznek, de egy kicsit elkényelmesedtek. Vagy fölveszik a nagyobb tempót, vagy kíválnak ebből a csapatból. Három hónap nem nagy idő, de már érezhetően javult a helyzet. Volt aki jelezte: nem tud velünk dolgozni. A távozó helyén egyetemet, főiskolát végzett fiatal szakembereket kívánunk foglalkoztatni, hiszen 65 munkatársam közül csak öt diplomás.

Végül: meg kell változtatni könyvelési rendszerünket. A teljesen elavult kézi könyvelés helyére kell lépni a gépi könyvelésnek. Ehhez

rendszereservezőre van szükségünk, hiszen hiába állna rendelkezésünkre számos kiváló számítástechnikai szakember, ők a könyvelés belső összefüggéseit csak hosszú idő után ismernék föl. Gond-jaink érzékeltetésére hadd mondjam el, hogy ha külső szakemberrel végeztethénk el a rendszer, a folyamat leírását, akkor az másfél évig tartana és 1 millió forintba kerülne. Így gyakorlatilag rendszereservezőre van szükségünk, de ez egyelőre „hiánycikk”.

— Mint mondta: gazdálkodni kíván és nem csupán pénzt költeni. Gondol tehát új bevételi források fajasztására?

— Január 1-től új jogszabály jelent meg a költségvetési gazdálkodási rendről. Ebből az következik, hogy az egyetem a szolgáltatáson kívül bármilyen külső megbízatású munkát elvégezhet, ugyanakkor alapíthat leányvállalatot. Úgy látom, hogy a korábban létrehozott asztalosüzem látszik e célra alkalmasnak és később a leányvállalat más tevékenységeket is folytathatna.

Tervünk szerint fölgyorsítjuk azokat a munkafolyamatokat, amelyek pénzt hozhatnak az egyetemnek. Ilyenek például a kibernetikai laboratórium programjai. Az egyik éppen a könyvelési program lehet, hiszen hasonló cipőben járnak a hazai felsőoktatási intézmények tucatjai.

A háziműhelyt is átszervezzük. Előnyben lesz a javítási kötelezettségek ellátása. Alakul egy gyorsjavító tmk brigád, a többiek pedig új értéket állítanak elő. Vannak egyéb ötleteim is, ezekről azonban később lenne célszerű beszélni.

Azt ajánlom, hogy térjünk az elmondottakra vissza körülbelül 8 hónap múlva, amikor — remélem — eredményekről is beszélhetünk.

D. I.

Zártkörű rendezvény

Mindig is bosszantott a JATE-klub műsorfüzetében (avagy előkelőbben a közművelődési műsornaptárban) ekként reklámozott program: „zártkörű rendezvény”. Ugyanis:

— ha rendezvény, akkor valakihez nyilván szól e hirdetés: csakhat olyan titkos módon, hogy ebből még a csalogatottak köre sem süti ki, kiről (s pláne: miről) van szó egyáltalán;

— ha már egyszer „Kosuth-bankós” kerettagja vagyok egy klubnak, akkor joggal hihetem, hogy a klub rendezvényein részt vehetek. Márpedig a „zárt körből” inkább arra következtethetek, hogy ez csak a tagság egy csoportját érinti;

— sokszor éppen ezek a programok nélkülöznek mindenfajta zártágot — nevükkel ellentétben. Pl. mert nem szükséges tagsági igazolvánnyal rendelkezni látogatásukhoz.

Félreértés ne essék: nem az elnevezést kifogásolom, csak a tájékoztatás hiányosságát. Szeretném ugyanis a programfüzetből legalább azt megtudni, hogy hol van az a legközelebbi hely, ahol megmondják, mit takar e titulus és ki a rendező.

Egy ízben (úgy tavaly december elején) azonban jómagam is részt vettem egy ilyen (ti. hívtak). Csekély belépődíj ellenében bárki bebecsájást nyerhetett a klubba. Gyors terepszemlért tartottam. Légkör: vágni lehet a füstöt; büfé: mint más-kor; társaság: vegyes, de túlsúlyban „jogászok”. „Matula” néven — amúgy Tüskevár-módra — joghallgató fiúk nyűtték a hangszereket kb. 1 óráig át. Vigh Attila (Kajetán) a banda vezetője:

— Az 1985-ös esztendő meglepetése vagyunk.

— Hogyhogy?

— Ne vedd nagyképűségnek, de ezt a műsort 6 óras gyakorlással készítettük el.

— Nem féltetek a bukástól?

— A közönségtől rengeteget vártunk, hiszen sok ismerős jött el. A sikerünk is valószínűleg ennek tudható be. Azért bē voltunk szöva. Ennyi ember előtt még nem játszottunk. A műsor előre „komponált” volt, 7 számot adtunk elő, de végül is kezdetről szabadon futott az egész.

— Milyen stílusban játszottok?

— Afféle ötvözet ez: az eklektikus, a punk, a rock'n roll keveredése.

— Mindenesetre tényleg edzett föllétek kell ahhoz lenni, hogy valaki végighallgasson benneteket. Zavart, hogy a szöveget alig értet-tük.

— Mert pocsek volt az erősítés. Fényeffektek sem voltak — ez a klubban kivételzetlenül. Az alapzenekar 5 fős. Zenei képzettség nélkül dobolunk, gitározunk és „billentyűzünk”. Szeretnénk együtt maradni.

— Példakép?

— Saját magam.

— Segítőtárs?

— Code. És egy motorke-rekpr.

— Amit a színpadon tűr-zattatok is.

— Igen, ügyelünk arra, hogy elég show-elem legyen a műsorban. Ezért a motor és a jelmezbe öltözött fickók szerepeltetése.

Szó, ami szó, elég meg-hökkentő volt az egész. De mindenki kibírta (még a rá-adást is). Sokan „nagy show-nak”, jómagam inkább oko-sítónak tartottam ezt az es-tét. Mert rájöttem, nem is eszik olyan forrón a kását, mint ahogy azt a program-füzet tálalja: a zártkörű sem mindig kárt körű.

—SZÉK—